

SAYI V (2019)

A. COŞKUN-ABUAGLA, *Roma Takvimi "Fasti" ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller*. İstanbul 2017. Kabalıcı Yayıncılık, 373 sayfa. ISBN: 9786059872515

B. Deniz ATILLA

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı V: Ocak-Aralık 2019) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır. Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: B. D. Atilla, *Roma Takvimi "Fasti" ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller*. Yazar: A. Coşkun-Abuagla, *Libri V* (2019) 49-54.

Geliş Tarihi: 07.01.2018 | Kabul Tarihi: 15.01.2019

Elektronik Yayın Tarihi: 17.01.2019

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

A. COŞKUN-ABUAGLA, *Roma Takvimi "Fasti" ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller. İstanbul 2017. Kabalıcı Yayıncılık, 373 sayfa. ISBN: 9786059872515*

B. Deniz ATİLLA*

Zaman algısının ölçülmesi ve belirli bölümlere ayrılarak döngüsel hale getirilmesi için tarih boyunca birçok değişik yöntem geliştirilmiştir. Gözlemlenen gök cisimlerinin hareketlerine, iklimsel değişimlere veya tohum ekimi ya da hasat zamanı gibi olayların oluş sırasına göre günler ve aylardan meydana gelen takvimler ortaya çıkmıştır. Bir arada yaşayan her insan topluluğu zamanı ölçmenin yanı sıra toplumsal yaşamlarında meydana gelen önemli olaylara ya da inandıkları değerlere ilişkin unsurları anımsamak için de bu periyodik takvimleri kullanmıştır. Nitekim bu zamanların düzenli bir şekilde anımsanabilir olması, zaman algısının belirli ve ölçülebilir bölümlere ayrılması ve bu bölümlerin döngüsel tekrarıyla mümkün hale gelmiştir. Toplumsal anlamda ortak bir değer ve anlam içeren bu zamanlar, tarihsel süreç içerisinde ulusal belleği oluşturarak, insanları bir arada tutan değerlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Günümüzde de kutlanan bayramlar ve özel günler bu bağlamda ortaya çıkan değerler olarak kabul edilebilir; her ulus benimsediği takvimde toplumsal olarak bir anlam ifade eden özel zamanları anımsamaya veya kutlamaya devam etmektedir. Roma'nın ilk kralı Romulus tarafından meydana getirildiği söylenen Roma Takvimi de Roma ulusu için özel önemi olan zamanların kayıtlığı takvimlerden biriydi. Tanıtımı yapılan bu eserde, Roma Takvimi ve bu takvimin ilk altı ayında kutlanan önemli festivaller ve

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. denizatilla@gmail.com | 0000-0002-6369-3786

özel günler üzerine ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır.

Roma Takvimi "Fasti" ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller adlı bu çalışma, Kabalcı Yayıncılık tarafından 2017 yılında İstanbul'da basılmıştır. Eser; *İçindekiler* (sayfa numarası verilmemiştir), *Fasti Üzerine* (9-10), *Antik Roma Takvimi* (11-19), *Tablo I - İlk Altı Ayın Günü Belirli Festivalleri (Feriae Stativae)* (19- 21) ve *Tablo II - İlk Altı Ayın Günü Belirsiz Festivalleri (Feriae Conceptivae)* (22) kısımları ile başlatılmıştır. *İlk Altı Ayın Günü Belirli Festivalleri (Feriae Stativae)* (23-266) ve *İlk Altı Ayın Günü Belirsiz Festivalleri (Feriae Conceptivae)* (267-278) bölümleriyle devam eden eser, *Kaynakça* (279-290), *Dipnotlar* (291-372) ve *Dipnotlarda Geçen Kısaltmalar* (373) kısımları ile tamamlanmaktadır.

Fasti Üzerine (9-10) başlıklı kısımda, Romalı şair Publius Ovidius Naso'nun (MÖ 43-MS 17), Roma takviminde yer alan festivaller hakkında kaleme aldığı *Fasti* isimli eserinden bahsedilmektedir. *Antik Roma Takvimi* (11-19) başlıklı kısımda ise Roma'nın kurucusu ve ilk kralı Romulus tarafından oluşturulan ve 10 aydan meydana gelen ilk Roma takviminin zaman içerisinde gelişim ve değişim süreci anlatılmakta, Romalıların zaman algısı üzerinde durulmaktadır. İki ayrı kısım halinde sunulan tablolarda (19-22), *İlk Altı Ayın Günü Belirli Festivalleri (Feriae Stativae)* ve *İlk Altı Ayın Günü Belirsiz Festivalleri'ne (Feriae Conceptivae)* ilişkin özet bilgilerin yer aldığı görülmektedir.

İlk Altı Ayın Günü Belirli Festivalleri (Feriae Stativae) (23-266) isimli birinci bölüm, 51 alt bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde ilk olarak 1 Ocakta kutlanan *Ianuaris (Yeni Yıl) Festivali'ne* (25-37) yer verilmiştir. Bu alt bölümde Ianus olarak adlandırılan tanrının söylencelere konu olmuş öyküsü, öne ve arkaya bakan yüzüyle geçmişi ve geleceği bilme gücü, Ianus Tapınağı'nın kapısının savaş zamanı açık, barış zamanında ise kapalı olmasının nedenleri antik kaynaklardan yapılan alıntılar ve özellikle Ovidius'un *Fasti* isimli eserinden yapılan tercüme metinlerden yararlanmak suretiyle anlatılmaktadır. Alt bölümde söz konusu festival gününe ilişkin kutlama ritüeline de yer verilmiştir; 1 Ocakta *consul'lerin* ve *Senatus* üyelerinin halkla birlikte Capitolium Tepesi'ne gittikleri, Ianus'a, buğday çöreği *libum ceriale* ve tuzlu yiyeceklerin *mola salsa* yanı sıra, yeni yılın bereketli geçmesi için hurma, kuru incir, bal sundukları, birbirlerine ise *strenae* olarak isimlendirilen küçük hediyeler verdikleri aktarılmaktadır. *I. Agnolia Festivali* (37-42) başlıklı alt bölümde festivalin 9 Ocak'ta tanrı Ianus onuruna kutlandığı, *Carmentalia Festivali* (42-47) başlıklı

alt bölümde festivalin *nympha*'lardan biri olan Camenae onuruna 11 Ocak ve 15 Ocak'ta kutlandığı anlatılmaktadır. 16 Ocak'ta kutlanan *Concordia Festivali*'nin anlatıldığı alt bölümde (47-49), Roma Cumhuriyet Dönemi'nde (MÖ 509 – MÖ 27) soylular ve halk arasında uyumu sağladığına inanılan tanrıça Concordia onuruna kutlanan festivalin, iki toplumsal grup arasındaki gerilimi yatıştırmak amacıyla zaman içerisinde ne şekilde değerlendirildiğine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bölümde; Phrygialı tanrıça *Cybele*'ye komşu olduğu söylenen tanrıça *Iuno* onuruna 1 Şubat'ta kutlanan *Iuno Sospita Festivali* (49-50) ve 13 Şubat'ta, Etrüsk şehri Veii ile yapılan savaşa Romalıları temsilen tek başına katılan *Fabii* ailesinin anıldığı *Fabii Anma Günü* (50-51) anlatılmaktadır. Bölümde, 13 Şubat'ta tanrı Faunus onuruna kutlanan *Faunus Festivali* (52-53), vefat etmiş aile üyeleri anısına 13-21 Şubat arası kutlanan *Parentalia Festivali ve Feralia Günü*'ne (53-57) ilişkin bilgilere yer verilmiştir. 15 Şubat *Lupercalia Festivali*'nin (57-70) anlatıldığı alt bölümde, dişi kurt *lupa* isminden türetilen Luperci rahipliğinin, *Romulus* ile özdeşleştirilen *Quinctiales* ailesi ve *Remus* ile özdeşleştirilen *Fabii* ailesi tarafından kurulduğuna değinilmiş, Roma'nın kuruluş efsanesinde yer alan *Romulus* ve *Remus*'u besleyen dişi kurt söylencesi uyarınca festival kutlamalarının dişi kurda adanan bir mağarada başladığı aktarılmıştır. Alt bölümde ayrıca *Livius*, *Plutarkhos* ve *Ovidius*'un festivalin kökeni ve ritüeline ilişkin kaleme aldıkları hususlara da yer verilmiştir. Kökeni Sabinlere dayanan savaş tanrısı Quirinus onuruna 17 Şubat'ta kutlanan *Quirinalia Festivali* (71-74), aile sevgisini pekiştirmek adına 22 Şubat'ta kutlanan *Caristia Günü* (74-76), sınır taşlarında cisimleştiğine inanılan tanrı Terminus onuruna 23 Şubat'ta kutlanan *Terminalia Festivali* (76 - 78), Roma'nın son kralı Tarquinius Superbus'un Roma'dan kovulması adına 24 Şubat'ta kutlanan *Refugium Günü* (78-90) ve eski yılın bitip yeni yılın gelişini 27 Şubat'ta kutlamak için düzenlenen *Equirra Festivali*'nin (91) anlatıldığı alt bölümlerle Şubat ayının tamamlandığı görülmektedir. 1 Mart'ta kutlanan *Mars Festivali ve Matronalia Festivali*'nin anlatıldığı alt başlıkta (92-110), Romulus tarafından düzenlenen takvimin ilk ayının tanrı Mars'a adandığı aktarılmaktadır. Alt bölümde, Cato'nun *de Agricultura* isimli eserinde tanrı Mars'a erken dönemlerde ekinleri büyüten ve sürülerin sağlıklı olmasını sağlayan bir tanrı olarak tapıldığının ifade edildiği, savaşçı - çiftçi kabilelerden oluşan Roma'nın ilk sakinlerinin de bu iki yönlü tanrıyı onurlandırdıkları belirtilmektedir. Ayrıca aynı tarihte (1 Mart) Romalılar ile Sabinler arasındaki savaşın sona ermesini ve her iki soyun aynı çatı altında toplanmasını sağlayan

evli kadınlar onuruna kutlanan *Matronalia Festivali*'ne ilişkin olarak antik kaynaklarda yer alan değişik söylenceler aktarılmıştır. Alt bölümü, Mart ayında kutlanan diğer festivaller olan; 14 Mart'ta tanrı Mars onuruna kutlanan *Il. Equirra Festivali* (110-111), 15 Mart'ta kutlanan tanrıça Anna Perenna onuruna kutlanan *Anna Perenna Festivali* (111-132) ve 23 Mart'ta savaşta çalınan *tubae*'lerin arındırılması onuruna kutlanan *I. Tubilustria Festivali*'ne (133-136) ilişkin bilgilerin sunulduğu diğer alt bölümler izlemektedir. 1 Nisan'da kutlanan *Veneralia Festivali*'nin anlatıldığı alt bölümde (137-142) ise, Romulus tarafından düzenlenen takvimde ilk ayın Mars'a, ikinci ayın ise Roma soyunun kurucusu Aeneas'ın annesi tanrıça Venüs'e adandığı anlatılmakta, festivalin Fortuna Virilis Tapınağı'nda kutlanma ritüeline değinilmektedir. Alt bölümü takiben Magna Mater'in Phrygia'dan Roma'ya getirilmesi onuruna 4-10 Nisan arası kutlanan *Megalesia Festivali* (143 -160), talih tanrıçası Fortuna onuruna 5 Nisan'da kutlanan *I. Fortuna Publica Festivali* (160-161), toprağın ve buğdayın tanrıçası Ceres onuruna 12 – 19 Nisan arası kutlanan *Cerialia Festivali* (161-180), tanrı Jupiter onuruna 13 Nisan'da kutlanan *Jupiter Victor ve Jupiter Libertas Festivali* (180-181), tanrıça Tellus onuruna 15 Nisanda kutlanan *Fordicidia Festivali* (181-183), çobanların tanrıçası Pales onuruna 21 Nisan'da kutlanan *Parilia/Palilia Festivali* (183-187), Jupiter ve Venus onuruna 23 Nisan'da kutlanan *Vinalia Festivali* (187-190) anlatılmaktadır. 25 Nisan'da kutlanan *Robigalia Festivali*'nin anlatıldığı alt bölümde (190- 193), uygun şekilde onurlandırılmadığında yetişen ekinler üzerine küf salan tanrısal bir güç olan Robigo onuruna kutlanan festival ve kutlama ritüeli aktarılmaktadır. Mayıs ayında ise; çiçeklerin tanrıçası Flora onuruna 28 Nisan-3 Mayıs arasında kutlanan *Floria Festivali* (193- 198), 1 Mayıs'ta kutlanan *I. Bona Dea ve Laralia Festivali* (198-207), vefat eden kişilerin ruhlarını yatıştırma için 9, 11, 13 Mayıs tarihlerinde kutlanan *Lemuria Günleri* (207-214), 14 Mayıs'ta kutlanan *Argei Günleri* (2015-218) anlatılmaktadır. 15 Mayıs'ta kutlanan *Mercurius Festivali*'nin anlatıldığı alt bölümde (218-220), Antik Yunan'da Hermes ismiyle bilinen tanrının Roma'da Mercurius olarak onurlandırıldığı, hırsızların, tüccarların, habercilerin, akıcı ve düzgün konuşmanın tanrısı olan Mercurius'a atfen Roma'da Circus Maximus'ta bir tapınak inşa edildiği, Mercurius festivalinde bu tapınağa gelen tüccarların geçmiş zamanlarda söyledikleri yalanlar için tanrıdan af diledikleri aktarılmaktadır. Bu alt bölümü takiben; 21 Mayısta kutlanan *Il. Agonalia Festivali* (221), Antik Yu-

nan'da ateşin ve demircilerin tanrısı Hephaistos'un Roma'daki karşılığı Vulcanus onuruna kutlanan *Il. Tubilustria Festivali* (221- 224), 25 Mayıs'ta kutlanan *Il. Fortuna Publica Festivali*'nin (224) anlatıldığı alt bölümlerle Mayıs ayında kutlanan festivallerin tamamlandığı görülmektedir. Haziran ayına ilişkin olarak sırasıyla; 1 Haziran'da Tanrıça Iuno onuruna kutlanan *Iuno Moneta Festivali ve Mars Festivali* (224-226), MÖ 296 yılında Etrüsk ve Samnit birleşik güçlerinin mağlup edilmesi adına 3 Haziran'da kutlanan *Bellona Festivali* (226-228) anlatılmaktadır. Alt bölümü takiben, Hercules onuruna 4 Haziranda kutlanan *Hercules Festivali* (228-234), balıkçıların bol kazanç elde etmesi için 7 Haziran'da kutlanan *Picatoria Festivali* (234-235), MÖ 217 yılında meydana gelen Kartaca yenilgisi üzerine 8 Haziran gününün tanrı Mens'e adanması adına kutlanan *Mens Festivali*'nin (235-237) anlatıldığı alt bölümler yer almaktadır. Ayrıca, 9 Haziran'da kutlanan *Vestalia Festivali*'nin anlatıldığı alt bölümde (237-257), sonsuz ateşin bekçisi olan tanrıça Vesta'nın Roma'nın en eski tanrıçalarından biri olduğu, Palatium Tepesi'nde bulunan tapınağında birçok kutsal emanetin muhafaza edildiği, bu emanetler arasında Orestes'in külleri, Priamos'un kraliyet asası, Kybele'yi simgeleyen kara taş *acus*'un bulunduğu söylenildiği aktarılmaktadır. Bu alt bölümden sonra, tanrıça Minerva adına 13 Haziran'da kutlanan *Il. Quinquatrus Festivali* (257-263), yine aynı tanrıça adına 19 Haziran'da kutlanan *Minerva Festivali* (263), Iupiter'in görünüşlerinden biri olup yıldırımlarını gece kullanan tanrı Summanus onuruna 20 Haziranda kutlanan *Summanus Festivali* (264), şans tanrıçası Fortuna onuruna 24 Haziranda kutlanan *Fors Fortuna Festivali* (265-266) ve tanrı Iupiter adına 27 Haziran'da kutlanan *Iuper Stator Festivali*'nin (266) anlatıldığı alt bölümlerle birinci bölüm sonlandırılmaktadır.

İlk Altı Ayın Günü Belirsiz Festivalleri (Feriae Conceptivae) (267-278) isimli ikinci bölüm, 6 ayrı alt bölüme ayrılmıştır. Bölüm, 17 Aralık-5 Ocak arasında kutlanan *Compitalia Festivali* (269-271) ile başlamaktadır. Bu alt bölümde, kavşakları koruyan Larlar *Lares compitales* onuruna düzenlenen festivalin hangi gün kutlanacağına kent yöneticisi *praetor urbanis* ya da rahipler tarafından karar verildiğine, Compitalia gününde Larlar için yapılmış küçük tapınaklarda ballı çörekler sunulduğuna değinilmektedir. Bu alt bölümden sonra, ekilen tohumlar adına 24- 26 Ocak arasında kutlanan *Sementivae/Paganalia Festivali*'nin (271-274) anlatıldığı alt bölüm yer almaktadır. Fırın tanrıçası Fornax onuruna 5-17 Şubat arası kutlanan *Fornacalia Festivali* (275-276) anlatıl-

diğı alt bölümde ise, fırın tanrıçası Fornax için kutlanan bu festivalin ne zaman ve nerede yapılacağına ilişkin bildirim *tabella*'lar aracılığı ile Roma forum'unda yapıldığı belirtilmektedir. Bölüm, kent in arındırılması adına Şubat ayı içinde kutlanan *Amburbium/Amburbale Festivali* (276-277), tarlalardaki ürünlerin arındırılması onuruna Mayıs içinde kutlanan *Ambarvalia Festivali* (277) ve son olarak Mayıs-Haziran ayları içerisinde kutlanan *Latin Festivali*'nin (278) anlatılması ile sona ermektedir. Bu son alt bölümde, *Lex Licinia Sextia* olarak adlandırılan yasaların kabul edilmesi onuruna kutlanan festivalin hangi gün yapılacağına *consul*'lerin karar verdiği, Romalılar ve Latinleri bir araya getiren kutlamada halkın başında çiçekli taçlarla Alba Dağı'nda yapılan törene katıldığı aktarılmaktadır.

Kaynakça kısmında (279-290), yazar tarafından eserde değerlendirilen antik ve modern kaynakların belirtildiğı, *Dipnotlar* kısmında ise (291-372), eserde yer alan metinlere ilişkin ayrıntılı bilgi ve çevirilere yer verildiğı, *Dipnotlarda Geçen Kısaltmalar* kısmı ile (373) eserin tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Roma Takvimi /Fasti ve Antik Kaynaklar Işığında Roma Takvimine göre İlk Altı Ayda Kutlanan Festivaller adlı bu çalışmada, Roma ulusunun ortak değerlerini oluşturan festivallerin kutlanmasına ilişkin antik metinler temelinde ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Festivallerde onurlandırılan tanrı ve tanrıçalar, tapınaklarda yerine getirilen ritüeller, Roma ulusunun inanç sisteminin yanı sıra düşünce sistemi hakkında da okuyucuya fikir vermektedir. Nitekim bir ulusun toplumsal tepkileri olarak da tanımlanabilecek ortak sevinç ve korkuları ifade eden bu özel günlerin ardında yatan tarihsel gerçekler ya da söylenceler, ulusun tarihi kadar düşünce ve değerler dünyasını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda eserin, Roma tarihi üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir alanı aydınlattığı düşünülmektedir.